

Diagnos, nej tack!

Personalen på Familjevårdsstiftelsen struntar i diagnoser. Det går utmärkt att arbeta med människor ändå visar Carina Håkanssons avhandling.

Text och bild: Helena Östlund | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 4 2014

Carina Håkansson minns en söndag eftermiddag när hon var tio år och satt i sin mormors kök. Utanför fönstret såg hon hur en naken man sprang genom samhället med ett gevär i sin hand. Efter honom rusade en hop skrikande människor, varav många barn, som skrek "Bjelken är galen, Bjelken är galen". "Arme man", sa mormor.

Efter någon timme tvingades mannen in i en svart bil och kördes till mentalsjukhuset där han rakades, lades i bälte och fick elchocker. Så småningom skrevs han ut och kunde ses vandra omkring i byn med långsamma rörelser, tomma ögon och blå institutionskläder.

– Jag minns att jag tänkte att ingen borde någonsin bli utsatt för den behandlingen, säger Carina Håkansson.

Hon är socionom, psykoterapeut och chef på Familjevårdsstiftelsen i Göteborg, en fristående verksamhet som med goda resultat arbetar med både unga och vuxna. De kallar sin arbetsmodell Det utvidgade terapirummet vilket innebär att de flesta klienter bor i familjehem och går i psykoterapi parallellt och familjehemmen får kvalificerad handledning.

Nu har Carina Håkansson disputerat med en avhandling där hon har analyserat vad som är viktigt och verksamt i deras sätt att arbeta. När psykiatriskt och socialt arbete allt mer bygger på diagnostik och manualer, håller personalgruppen på Familjevårdsstiftelsen envist fast vid att inte använda

diagnoser.

De försöker lyssna förutsättningslöst till människor som kommer till dem och ge dem tid att själva berätta om sina liv och sina bekymmer – utan censur eller frågeformulär. Somliga har valsat runt länge inom vården.

– Många bär med sig en stor utsatthet, inte bara sedan tidigare i livet utan också från vården. Det är inte ovanligt med 17-åringar som träffat tolv olika professionella, alla med sina teorier om vad som är fel.

Carina Håkansson bygger sin avhandling på berättelser om episoder som har betytt något speciellt för hennes yrkesliv. Ögonblickssituationer där något avgörande har skett – även om hon inte alltid har insett det i stunden. En av dem är berättelsen om Bjelken.

En annan är den om tonårsflickan Jenny. Hon har bott i sitt familjehem i ett år när Carina och en kollega kommer dit på besök. De märker direkt att något är fel. Stämningen runt köksbordet är nedstämd. Fostermamman ber Jenny gå och hämta ett brev som hon fått samma morgon. "Är detta verkligen jag?" undrar Jenny. "Och vad tänkte han på som skickade det till henne?" frågar fostermamman.

Brevet är från en psykiater som träffat Jenny några få gånger. I hans långa beskrivning av henne finns nästan alla tillstånd man kan tänka sig, från aggression, DAMP och underbegåvning, till autism och hallucinationer. Allt i svårförståeliga psykiatriska termer.

– Jag kunde inte stå ut med tanken på att en yrkesmänniska använde ett sådant språk för att beskriva en ung flicka som haft ett väldigt svårt liv.

Carina Håkansson tror att diagnoser och manualer kan vara ett sätt att bemästra den osäkerhet som det innebär att arbeta med människor i besvärliga livssituationer. Ibland är det svårt att som personal stå ut med att man inte har alla svar.

– Vi har en skyldighet att berätta att vi faktiskt inte alltid vet hur det kommer att gå. Det oroar mig att vi lever i en tid

när så många människor utger sig för att veta.

Personalgruppen på Familjevårdsstiftelsen har lång erfarenhet, de står för kontinuitet under årtal och många av deras klienter håller kontakten länge efter att de lämnat sina familjehem. Därför vet de att många klarar sig bra.

– Man inte ska behöva byta personal flera gånger per år. Och man ska inte om och om igen behöva rapa upp sin historia på en timme. Det är viktigt för oss alla och särskilt för dem som är utsatta.

Carina Håkansson har i sin avhandling mejslat fram sju begrepp som sammanfattar hur de jobbar inom Familjevårdsstiftelsen: att vara delaktig, att möjliggöra, att mötas, att kommunicera, att vara del i ett vanligt sammanhang och att ta ett personligt ansvar.

Men det allra viktigaste är att vara närvarande. Det innebär att vara med i människors liv i många olika situationer, i köket i familjehemmet, i terapirummet eller i en bil på väg någonstans. Det innebär också att reagera och visa känslor, inte vara så neutral som man annars ofta är som psykoterapeut.

– En förutsättning för att vara delaktig är att inbegripa sig själv. Jag är inte rädd för att berätta saker om mig själv i ett terapisaftal. Ju mer genomskinlig jag är desto större är chansen att den andre också kan få syn på något om sig själv.

Carina Håkansson var med om att starta Familjevårdsstiftelsen för 27 år sedan. Hon arbetade då inom kommunens familjehemsverksamhet men tyckte inte att man tillvaratog familjehemmens kompetens tillräckligt väl, utan ville jobba på ett annorlunda sätt. De arbetar både med individuell psykoterapi och systemisk familjeterapi och däremellan ser hon ingen konflikt.

– Det handlar om att möta människor som har det svårt. Oavsett terapeutisk skola är det mycket som är lika.

Trots att Familjevårdsstiftelsens verksamhet är både billigare och ger bättre resultat än många institutioner, konstaterar Carina Håkansson att det är svårt att nå ut med att man kan

arbeta på andra sätt än de traditionella. Hon tycker därför att det viktigt att delta i samhällsdebatten och argumentera för sitt synsätt – det är en del i det personliga ansvaret.

– Vi har ett ansvar som terapeuter att ifrågasätta och vara kritiska – även till vad vi själva gör.

Nu har hon precis kommit hem från den internationella filmfestivalen Mad in America, i Airlington norr om New York. En filmfestival som ifrågasätter den traditionella psykiatrin och ge motbilder. Den gav henne en massa ny energi.

– Jag vill visa att det finns alternativ till de psykiatriska förklaringsmodellerna. Psykiatrin har anammat den somatiska terminologin och överför den på mänskliga dilemman. Man plockar ut symptom ur sitt sammanhang och beskriver en människas komplexitet i ett par ord genom en diagnos.

helena[at]ostlundreportage.se

Helena Östlund

The Extended Therapy Room. Coming from an authentic place,
Carina Håkansson, University of Jyväskylä 2014.

<http://www.madinamerica.com/>

Internationell filmfestival genomförd av organisationen Mad in America. Ordförande är Robert Whitaker vars bok Pillerparadoxen kom på svenska i höstas, recenserad i SocialPolitik nr 2/2014.

Intervju med [Robert Whitaker SocialPolitik nr 1/2012.](#)

Carina Håkansson är sedan många år medlem av SocialPolitiks redaktionskommitté.